

Aansprakelijkheid voor dieren

Een juridische zoektocht die ons leidt van een ordinaire hondenbeet tot de ziekenhuisbacterie.

Lien Beckers

Onder wetenschappelijke begeleiding van Prof. Dr. D. Simoens

1. VOORWOORD

Mijn seminariepaper handelt over de aansprakelijkheid voor allerlei soorten dieren, zelfs microben. Het onderwerp is maatschappelijk zeer relevant. Denk maar aan de talrijke slachtoffers die gevaarlijke hondenrassen al hebben gemaakt. Het meest recente geval is het meisje van twee jaar uit Houthalen-Helchteren dat werd aangevallen door een rottweiler op 2 februari van dit jaar. Ook nog maar pas geleden is het drama dat zich afspeelde in de Olmense Zoo. Daar werd een vrouw door enkele cheeta's gedood nadat ze de kooi was betreden. Mensen halen verder nog altijd zeer talrijk dieren in huis. Het blijft daarbij niet bij de gewone huisdieren zoals een hond of kat, maar ook de meer exotische dieren hebben een 'thuis' gevonden in België. Als je gaat wandelen in bossen of parken loop je altijd gevaar door een loslopende hond te worden gebeten. Ten slotte zijn de andere motorvoertuigen op de openbare weg niet de enige waarmee je in botsing kan komen. Zeker met de lente op komst worden de paarden uit de stal gehaald om een tochtje te maken doorheen de streek.

Dieren worden in het recht als zaken beschouwd. Toch vond de wetgever dat de gewone aansprakelijkheidsregels ontoereikend waren om de schade aangericht door dieren te vergoeden.¹ Daarom is er dan ook van bij het begin een afzonderlijk artikel in het Burgerlijk Wetboek opgenomen: art. 1385 B.W. In deze seminariepaper beperk ik mij tot de bespreking van art. 1385 B.W. als belangrijkste grondslag voor de aansprakelijkheid voor dieren. Volledigheidshalve vermeld ik dat er ook nog de wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade bestaat.² Tevens zou het slachtoffer ook schadevergoeding kunnen bekomen op basis van art. 1382 en 1383 B.W.³ waarbij hij dan wel een fout moet bewijzen en dit in tegenstelling tot art. 1385 B.W. zoals ik verder in dit werk zal verduidelijken.

¹ L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 589.

² B.S. 28 juli 1961

³ L. CORNELIS, *o.c.*, 623.

In hoofdstuk 1 zal ik het hebben over de algemene toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. om de onderwerpen die ik verder uitdiep in het geheel te kunnen plaatsen. Bij de bespreking van de eerste toepassingsvoorwaarde, namelijk het begrip ‘dier’, stootte ik op de vraag of ook virussen en bacteriën dieren zijn. Daarom leek het mij interessant er een apart hoofdstukje aan te wijden. Met het oorzakelijk verband als toepassingsvoorwaarde bleek een hele problematiek samen te hangen in verband met de bevrijdingsmogelijkheden van de eigenaar of bewaarder van het dier. Om daar meer inzicht in te krijgen, behandel ik in het tweede hoofdstuk eerst de grondslag van art. 1385 B.W. Het is belangrijk die grondslag te kennen om te weten wanneer de eigenaar of bewaarder van het dier niet aansprakelijk is. Zoals ik daar zal beschrijven is dat onder meer het geval indien er zich een vreemde oorzaak voordoet, waarbij mijn aandacht in het bijzonder gaat naar de fout van het slachtoffer zelf. Ten slotte ga ik nog wat dieper in op een principearrest van het Hof van Cassatie, het zogenaamde ‘slepende twijgarrest’ en de controverse die daardoor in het leven is geroepen.

2. ALGEMENE TOEPASSINGSVOORWAARDEN VAN ART. 1385 B.W.

2.1 EEN DIER

Opdat het slachtoffer een beroep kan doen op art 1385 B.W. is het noodzakelijk, maar ook voldoende dat een dier schade heeft veroorzaakt.⁴ Volgens L Cornelis is het niet vereist dat het dier kan worden toegeëigend of een meester kan hebben. Zo is volgens hem art. 1385 dan ook toepasselijk op zowel wilde-, getemde- als huisdieren. Als art. 1385 in bepaalde gevallen niet kan worden toegepast op wilde dieren, komt dat omdat de aangesprokene niet de hoedanigheid van bewaker had. De eventuele niet-toepasselijkheid volgt dan niet uit het feit dat het dier wild is. H. Vandenberghe spreekt dan weer over ieder dier dat kan worden toegeëigend en onder bewaking kan vallen waarbij hij dan de huisdieren en de *opgesloten* wilde dieren aanhaalt.⁵ Ook volgens B. Tilleman moeten de dieren kunnen worden toegeëigend en mogen ze geen ‘res nullius’ zijn.⁶ Volgens S. Stijns ten slotte bestaat de aansprakelijkheid slechts voor dieren die een bewaker kunnen hebben, waarbij ze (groot) wild uitsluit. Wilde dieren kunnen dus volgens haar geen bewaker hebben.⁷

⁴ L. CORNELIS, o.c., 590.

⁵ H. VANDENBERGHE, “Aansprakelijkheid voor zaken, dieren en gebouwen”, in H. VANDENBERGHE (ed.), *Onrechtmatige daad. Actuele tendenzen*, Antwerpen, Kluwer, 1979, p. 77

⁶ B. TILLEMEN, “Aansprakelijkheid voor dieren”, in B. Tilleman en I. Claeys (eds.), *Buitencontractuele aansprakelijkheid*, Brugge, Die Keure, 2004, 129.

⁷ W. VAN GERVEN, *Verbintissenrecht*, II, bewerkt door S. Stijns, Leuven, Acco 2004, 279.

Over bepaalde dieren bestaat geen betwisting dat ze in aanmerking komen: paarden, runderen, honden, katten, varkens, duiven,... Ook bijen van een imker in bijenkorven vallen onder het toepassingsgebied van art. 1385 B.W.⁸ Er is ook geen enkele reden om dieren die onroerend door bestemming zijn geworden uit te sluiten van het toepassingsgebied. Daarbij dient dan naar art. 524 B.W. verwezen te worden.⁹ Een laatste bedenking is dat meer en meer mensen exotische dieren in huis halen. Die dieren zijn volgens mij ook gewoon aan het toepassingsgebied van art. 1385 B.W. onderworpen. Aan de problematiek over bacteriën en virussen heb ik een apart hoofdstuk gewijd om daar even dieper op in te kunnen gaan.

2.2. DAAD VAN EEN DIER

In de rechtsleer is er betwisting of de daad van het dier als afzonderlijke voorwaarde moet worden beschouwd. De voorstanders beweren dat het dier een actieve rol in het ongeval moet hebben gehad.¹⁰ Zo spreekt men soms van een autonome gedraging van het dier.¹¹ Volgens sommigen moet het zelfs gaan om een spontane gedraging van het dier.¹² Volgens R. ULRIX gaat dat te ver en zou art. 1385 B.W. zo een stuk van zijn door de wetgever beoogde maatschappelijk nut inboeten.¹³

Volgens anderen, waaronder L. Cornelis, is het zeer betwistbaar de daad van het dier als afzonderlijke voorwaarde van artikel 1385 B.W. op te vatten.¹⁴ Het wordt namelijk niet als zodanig vermeld in de tekst van de wetbepaling. Dit laatste vindt ook steun in de arresten van het Hof van Cassatie: het is voldoende dat het dier schade heeft veroorzaakt.¹⁵

Naar mijn mening hebben we altijd te maken met een daad van het dier. Dit is geen nieuwe voorwaarde, maar zit impliciet vervat in het feit dat een dier schade veroorzaakt. Zelfs in het geval dat er bv. een dood dier op een autoweg terecht komt en er zich daardoor een ongeval voordoet, dan kunnen we nog spreken van een 'daad' van een dier.

⁸ Cass fr civ., november 1955, *J.C.P.*, 1955, II, 8996; Gent 15 februari 1994, *R.W.* 1996-97, 887; W. VAN GERVEN, *o.c.*, 279; L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 362; H. VANDENBERGHE, *Aansprakelijkheid voor zaken, dieren en gebouwen*, 77.

⁹ H. VANDENBERGHE, *Aansprakelijkheid voor zaken, dieren en gebouwen*, 77.

¹⁰ R. ULRIX, "Aansprakelijkheid voor dieren", *R.W.* 1984-85, 2308; H. BOCKEN, "Van fout naar risico. Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *T.P.R.* 1984, 378, nr. 66.

¹¹ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht van rechtspraak (1985-1993), aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad", *T.P.R.* 1995, 1349; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, m.m.v. K. GEELENEN S. DECOSTER, "Overzicht van rechtspraak (1979-1984), aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad", *T.P.R.* 1987, nr.97, 1431-1432.

¹² H. BOCKEN, *l.c.*, 378-379, nr. 66

¹³ R. ULRIX, *l.c.*, 2308.

¹⁴ L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 363.

¹⁵ O.m. Cass. 20 mei 1983, *Arr. Cass.* 1983, 1165; Pas. 1983, I, 1061; Cass., 12 oktober 1984, *Arr. Cass.*, 1985, 254; *Pas.*, 1985, I, 220.

2.3. DE SCHADE

Het schadebegrip in het kader van art. 1385 wijkt niet af van het algemene schadebegrip. Zo bestaat de schade in het verlies van een patrimoniaal of extrapatrimoniaal voordeel¹⁶, waarbij het belang om dat voordeel te behouden rechtmatig¹⁷ moet zijn. Verder moet de schade zeker¹⁸ bestaan en persoonlijk¹⁹ geleden zijn, en valt op te merken dat ook een toekomstig nadeel voor vergoeding in aanmerking kan komen. Ten slotte kan de schade zowel rechtstreeks als onrechtstreeks zijn. Rechtstreekse schade wilt zeggen dat deze schade rechtstreeks door het slachtoffer is geleden. Bij onrechtstreekse schade of schade door terugkaatsing zijn het andere personen die morele of materiële schade ondervinden door de rechtstreekse schade aan het slachtoffer.²⁰

2.4. CAUSAAL VERBAND TUSSEN HET DIER EN DE SCHADE

Er moet een oorzakelijk verband bestaan tussen de gedraging van het dier en de schade. De gedraging van het dier moet volgens de gewone equivalentieeler een *conditio sine qua non* zijn voor het ontstaan van de schade.²¹ Als dat verband er is, hebben we een onweerlegbaar vermoeden van fout in hoofde van de bewaker van het dier. Hij kan zich dan enkel van die aansprakelijkheid bevrijden door aan te tonen dat de schade door een vreemde oorzaak – overmacht, daad van een derde of fout van het slachtoffer zelf - is ontstaan.²² Op de grondslag van art. 1385 en de fout van het slachtoffer zelf zal ik in dit werk nog uitvoerig ingaan in het volgende hoofdstuk.

Voorts kan hier nog worden vermeld dat het niet noodzakelijk is dat er een daadwerkelijk materieel contact is tussen het dier en het slachtoffer.²³ Zo is bijvoorbeeld de bewaarder van een hond aansprakelijk voor het uitwijkingsmaneuver dat iemand moet uitvoeren om de overstekende hond te vermijden.²⁴ De schade moet geen rechtstreeks gevolg zijn van de daad van het dier. Het is voldoende dat er slechts een intermediair verband is tussen de daad van het dier en de schade.²⁵ Zo moet de eigenaar van wie de hond het schadeverwekkend gedrag van een paard heeft uitgelokt waardoor de ruiter wordt verwond, de schade vergoeden.²⁶

¹⁶ W. VAN GERVEN, *o.c.*, 289.

¹⁷ W. VAN GERVEN, *o.c.*, 290.

¹⁸ W. VAN GERVEN *o.c.*, 292.

¹⁹ W. VAN GERVEN *o.c.*, 294.

²⁰ W. VAN GERVEN *o.c.*, 297-298.

²¹ L. CORNELIS, *o.c.*, nr 365.

²² T. VANSWEEVELT, "Onderzoek naar de grondslag en de begrenzing van de aansprakelijkheid voor dieren", *R.W.* 1985-86, 2189.

²³ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-93)", *T.P.R.* 1995, 1350.

²⁴ Rb. Charleroi, 26 februari 1988, *J.T.*, 1989, 10.

²⁵ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-1993)", *T.P.R.* 1995, 1351.

²⁶ Brussel, 9 mei 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1386.

2.5. DE EIGENAAR OF DE BEWAARDER VAN HET DIER

De aansprakelijkheid van enerzijds de eigenaar en anderzijds de bewaarder (of bewaker) van het dier is alternatief en niet cumulatief. Het slachtoffer kan dan ook geen veroordeling in solidum van beiden bekomen.²⁷ Wat echter wel kan is dat meerdere eigenaars of meerdere bewakers in solidum aansprakelijk zijn.²⁸ Het dier kan immers in medeëigendom aan verschillende personen toebehoren of het voorwerp zijn van een collectieve bewaring door meerdere niet-eigenaars. De rechtspraak beschouwt de eigenaar vaak als bewaarder van het dier, tenzij men aantoont dat hij de bewaringsbevoegdheid aan een derde heeft overgedragen.²⁹ Volgens L. Cornelis moet de eigenaar van het dier in zijn hoedanigheid van eigenaar aansprakelijk gesteld worden en niet omdat er op hem een feitelijk vermoeden van 'bewaarder' van het dier zou rusten.³⁰ Hij kan zich enkel van die aansprakelijkheid bevrijden door aan te tonen dat op het moment van het ongeval iemand anders zich van het dier bediende.³¹ Wat onder 'bewaarder van het dier' moet worden verstaan is door het Hof van Cassatie, sinds het arrest van 30 april 1975, omschreven als "het rechtssubject dat, op het ogenblik dat het dier schade heeft veroorzaakt, het volledige *meesterschap* over het dier heeft, wat slaat op een niet ondergeschikte bevoegdheid van leiding en toezicht, zonder tussenkomst van de eigenaar".³² Een band van aanstelling verhindert niet dat een aangestelde over voldoende vrijheid kan beschikken om bewaarder van het dier te zijn.³³ De aangesprokene moet over de vaardigheden en de deskundigheid beschikken om op het dier leiding en toezicht te kunnen uitoefenen.³⁴ Ook is sinds het arrest van 1975 het voordeel of nut dat een persoon heeft van een dier geen bepalend criterium meer om uit te maken wie bewaarder is.³⁵

Als op het moment van het ongeval zowel de eigenaar als andere personen zich bij het dier bevonden, zal enkel de eigenaar aansprakelijk zijn als hij is tussengekomen in de leiding en het toezicht op het dier. Dat volgt uit de

²⁷ Vred. Sint-Kwintens-Lennik, 22 oktober 1984, *R.W.*, 1987-88, 1068; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-1993)", *T.P.R.* 1995, 1338; L. Cornelis, *o.c.*, nr. 369.

²⁸ L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 389.

²⁹ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-1993)", *T.P.R.* 1995, 1339; zie bv. Brussel, 2 november 1987, *R.G.A.R.*, 1989, nr. 11.514.

³⁰ L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 369; in tegenstelling tot: Brussel 9 mei 1988, *J.L.M.B.* 1988, 1386; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en P. HAMELINK, "Overzicht van rechtspraak (1964-78) aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad", *T.P.R.*, 1980, 1254-1255, nr. 94.

³¹ L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 369.

³² Cass. 16 oktober 1986, *Arr. Cass.* 1987, 205; Cass. 18 november 1983, *Arr. Cass.* 1984, 327; *Pas.* 1984, I, 307; Cass. 5 november 1981, *Arr. Cass.* 1982, 328; Cass. 30 april 1975, *Arr. Cass.* 1975, 948; L. CORNELIS, *o.c.*, 604.

³³ Cass. 19 januari 1996, *J.L.M.B.* 1996, 496; Cass. 5 november 1981, *Arr. Cass.*, 1981-82, 320, *Pas.*, 1982, I, 316 met conclusie Proc.-Gen. Dumon; W. VAN GERVEN, *o.c.*, 280.

³⁴ Cass. 18 november 1983, *Arr. Cass.* 1984, 327

³⁵ VANDENBERGHE H., VAN QUICKENBORNE, M. en HAMELINK, P., "Overzicht (1964-1978)", *T.P.R.*, 1980, 1259, nr. 96; CORNELIS L., *o.c.*, nr. 370

bewoordingen ‘zonder tussenkomst van de eigenaar’ uit de omschrijving door het Hof van Cassatie van het begrip ‘bewaarder’. De enkele aanwezigheid van de eigenaar is niet voldoende.

3. GRONDSLAG VAN ART. 1385 B.W. EN DE FOUT VAN HET SLACHTOFFER

In dit hoofdstuk zal ik het hebben over de grondslag van art. 1385 B.W. Het is belangrijk die grondslag te kennen om te weten wanneer de eigenaar of bewaker van een dier niet aansprakelijk is. Dat is namelijk enkel het geval wanneer 1 van de toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. niet vervuld is, waarbij ik het geval zal beschrijven dat er geen oorzakelijk verband is. Er is geen oorzakelijk verband als er een vreemde oorzaak is, en die vreemde oorzaak kan onder andere bestaan in de fout van het slachtoffer zelf zoals ik verder zal uiteenzetten. Tenslotte schenk ik aandacht aan het arrest van het Hof van Cassatie van 12 oktober 1984 en meer in het bijzonder aan de noties ‘onvoorzienbaar’ en ‘abnormaal’ gedrag. Die begrippen werden in het zogenaamde ‘Slepende twijgarrest’ door het Hof naar voren geschoven en hebben voor heel wat verwarring gezorgd.

3.1. GRONDSLAG VAN ART. 1385 B.W.

3.1.1. *Onweerlegbaar vermoeden van schuld*

De wetgever heeft zich over de juridische grondslag van art. 1385 B.W. niet uitgesproken. Toch is het van belang de grondslag te kennen om de bevrijdingsmogelijkheden van de eigenaar of bewaarder van het dier te kunnen bepalen.³⁶

In de 19^e eeuw beslisten de meeste hoven en rechtbanken dat art. 1385 B.W. steunde op een foutvermoeden waarbij de bewaker van het dier de afwezigheid van fout kon bewijzen.³⁷ Het Hof van Cassatie heeft echter in een arrest van 23 juni 1932 gesteld dat de juridische grondslag van de aansprakelijkheidsregeling voor dieren een ‘onweerlegbaar vermoeden van schuld’ inhoudt.³⁸ Dit betekent dat de eigenaar of bewaarder van het dier zich niet van zijn aansprakelijkheid kan bevrijden door te bewijzen dat hij geen fout

³⁶ B. WEYTS, *De fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 274.

³⁷ Cass. 23 december 1879, *D.* 1880, 134; Luik 3 juli 1907, *Pand. Pér.* 1907, nr. 801; Luik 14 december 1899, *Pand. Pér.* 1900, nr. 1249; Gent 22 maart 1862, *Pas.* 1862, II, 150; Gent 9 augustus 1861, *Pas.* 1861, II, 365; Rb. Tongeren 14 april 1896, *Pand. Pér.* 1896, nr. 1172; Rb. Brugge 4 december 1876, *Pas.* 1877, III, 223; Kh. Brussel 26 januari 1891, *B.J.* 1891, 1292; Vred. Schaarbeek 8 juni 1904, *B.J.* 1905, 1404; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, nr. 7.

³⁸ Cass. 23 juni 1932, *Pas.* 1932, I, 200; B. WEYTS, *o.c.*, 274; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2189; H. VANDENBERGHE, *Aansprakelijkheid voor zaken, dieren en gebouwen*, 79.

heeft begaan.³⁹ R. Ulrix lijkt deze opvatting te verdedigen. Hij stelt dat de wetgever geen andere bedoeling heeft dan het de benadeelde gemakkelijk te maken en dat hij daarvoor de bewijslast vervangt door een bijzondere aansprakelijkheid op grond van een zo ‘algemeen mogelijk’ vermoeden.⁴⁰ Doordat het vermoeden onweerlegbaar is, wordt het bewijs van afwezigheid van fout volstrekt irrelevant.⁴¹ Zodra de toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. vervuld zijn, rust op de eigenaar of bewaarder van het dier een onweerlegbaar vermoeden van schuld en is hij aansprakelijk.⁴² Meteen wordt dus duidelijk dat de eigenaar of bewaarder enkel niet aansprakelijk zal zijn als 1 van de toepassingsvoorwaarden niet is vervuld.⁴³

3.1.2. *Kritiek op het onweerlegbaar vermoeden van schuld*

Het onweerlegbaar vermoeden van schuld als grondslag krijgt veel kritiek vanuit de rechtsleer. Op de eerste plaats moet het slachtoffer immers geen fout bewijzen in hoofde van de eigenaar of bewaarder van het dier.⁴⁴ Artikel 1385 B.W. staat aldus los van een foutbegrip en het is dan ook vreemd dat het Hof van Cassatie de aansprakelijkheid voor dieren net op een foutvermoeden baseert.⁴⁵ Daarnaast is het ondenkbaar als men de aansprakelijkheid van de bewaker van een dier wil laten steunen op zijn fout, dat hij dan niet de kans krijgt zijn foutloos gedrag te bewijzen.⁴⁶ Ten slotte is dit onweerlegbaar vermoeden onverenigbaar met art. 1352 van het B.W. Dit artikel luidt als volgt:

“ Het wettelijk vermoeden ontslaat degene in wiens voordeel het bestaat, van ieder bewijs.

Geen bewijs wordt tegen het wettelijk vermoeden toegelaten, wanneer de wet, op grond van dit vermoeden, bepaalde handelingen nietig verklaart of de rechtsvordering ontzegt, tenzij de wet het tegenbewijs heeft vrijgelaten, en onverminderd hetgeen omtrent de gerechtelijke eed en de gerechtelijke bekentenis zal worden bepaald.”

Als we dat nu toetsen met art. 1385 B.W. zien we dat er daarin noch bepaalde handelingen nietig worden verklaard, noch een rechtsvordering wordt ontzegt. Daarnaast wordt er algemeen aangenomen dat onweerlegbare vermoedens enkel door de wetgever kunnen worden ingesteld, omdat ze in zekere zin een

³⁹ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2189; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, m.m.v. K. GEELEN en S. DECOSTER, “Overzicht (1979-1984)”, *T.P.R.* 1987, nr. 98, 1432.

⁴⁰ R. ULRIX, *l.c.*, 2306-2307.

⁴¹ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2190.

⁴² H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, “Overzicht (1985-1993)”, *T.P.R.* 1995, nr. 98.

⁴³ B. WEYTS, *o.c.*, nr. 316.

⁴⁴ H. VANDENBERGHE, *Aansprakelijkheid voor zaken, dieren en gebouwen*, 79; J.L. FAGNART, « Examen de la jurisprudence concernant la responsabilité civile (1955-1969) », *J.T.* 1970, nr. 37.

⁴⁵ B. WEYTS, *o.c.*, 275

⁴⁶ L. CORNELIS, *o.c.*, 617; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2190.

schending zijn van het recht van verdediging.⁴⁷ In dit geval is het onweerlegbaar wettelijk vermoeden door het Hof van Cassatie ingevoerd, wat niet zou stroken met de heersende opvatting daaromtrent. Noch de tekst van art. 1385 B.W., noch de wetsgeschiedenis van deze bepaling verwijzen immers naar een onweerlegbaar vermoeden van fout.

Om deze redenen hebben sommige auteurs de juridische grondslag die het Hof van Cassatie vooropstelt, verrijnd en getracht zo aan de kritiek tegemoet te komen. Zij stellen dat art. 1385 B.W. op een ‘aansprakelijkheidsvermoeden’ steunt.⁴⁸ Volgens hun bevat art. 1385 een dubbel vermoeden: naast de fout van de eigenaar of bewaker van het dier, wordt ook het causaal verband tussen die vermoede fout en de schade vermoed.⁴⁹ Het causaliteitsvermoeden is daarbij echter weerlegbaar. De eigenaar of bewaarder kan zijn aansprakelijkheid ontlopen door het bewijs te leveren van een vreemde oorzaak.

Op deze grondslag kan enerzijds dezelfde kritiek gegeven worden als hoger vermeld, aangezien er nog altijd een onweerlegbaar vermoeden van fout achter schuilgaat. De eigenaar of bewaker moet dus de kans krijgen elke afwezigheid van fout te bewijzen, aangezien art. 1352 dit niet verbiedt.⁵⁰ Anderzijds roept de term ‘vermoeden van aansprakelijkheid’ vragen op. Aansprakelijkheid betekent dat een rechtssubject door een ander rechtssubject wordt aangesproken.⁵¹ De wet vermoedt een dergelijke verantwoordelijkheid of gehoudenheid in rechte niet, maar legt ze op. De aansprakelijkheid bestaat of ze bestaat niet.⁵²

Daarom stelt T. Vansweevelt dat achter het onweerlegbare wettelijke schuldvermoeden eigenlijk een vermomde ‘risicotheorie’ schuilgaat.⁵³ Art. 1385 B.W. is een regel van materieel recht die uitwerking krijgt door de vereniging van de toepassingsvoorwaarden. Als die vervuld zijn, vindt ‘de theorie van het geschapen risico’ plaats, die verantwoordt dat de eigenaar of bewaarder aansprakelijk is zonder dat zijn fout moet worden aangetoond. Als je een dier wilt houden, schept dat volgens hem een kans op risico voor ongevallen. Dieren worden in onze maatschappij immers gezien als een risicofactor. Art. 1385 B.W. bevat op die manier een soort garantienorm: de eigenaar of de bewaker van het dier staan garant voor de door dat dier aangerichte schade. Bij het toepassen van deze theorie blijft het gedrag van de bewaker van het dier nog altijd irrelevant. H. Bocken schaart zich ook achter

⁴⁷ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2195 ; R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst. Haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 424; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge. Les obligations*, II, Brussel, Bruylant, 1964, nr. 935 A.

⁴⁸ R.O. DALQ, *Traité de la responsabilité civile, Les Nouvelles*, I, Brussel, Larcier, 1967, p. 108-109, nr. 15; H. DE PAGE, *Traité élémentaire*, II, p. 917, nr. 932.

⁴⁹ R.O. DALQ, *Traité*, 108-109 en 708-709; H. DE PAGE, *Traité élémentaire*, II, p. 917, nr. 932 en p. 984, nr. 969.

⁵⁰ B. WEYTS, *o.c.*, 276 ; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2193.

⁵¹ L. CORNELIS, *o.c.*, 5.

⁵² B. WEYTS, *o.c.*, 276 ; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2193.

⁵³ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2196, nr. 13.

dit idee. Hij stelt ook dat het de verhoogde kans op schade is die de werkelijke grondslag uitmaakt voor de aansprakelijkheid.⁵⁴

L. Cornelis beweert dat we in art. 1385 B.W. een ‘aansprakelijkheid van rechtswege’ moeten zien.⁵⁵ Vermits aan het gedrag van de aangesprokene geen aandacht is te schenken, zijn het de toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. die van belang zijn.⁵⁶ Die voorwaarden moeten door het slachtoffer worden bewezen. Als het slachtoffer daarin slaagt, bestaat de aansprakelijkheid en een vermoeden van schuld of van aansprakelijkheid wordt dan overbodig. Het zou zelfs voor verwarring zorgen en de indruk wekken dat de fout van de eigenaar of bewaarder zijn aansprakelijkheid beïnvloedt, terwijl uit de rechtspraak blijkt dat zijn gedrag bij de beoordeling niet in aanmerking komt. Daarom beschouwt hij art. 1385 B.W. als een materiële rechtsregel, waarbij de aansprakelijkheid bestaat uit hoofde van de wettekst als de toepassingsvoorwaarden ervan, zoals zij mede door de rechtspraak zijn bepaald, zijn bewezen door het slachtoffer.⁵⁷ Vervolgens stelt hij dat het overbodig is nog naar een verklaring te zoeken van de door die wetsbepaling uitgedrukte rechtsregel, zoals T. Vansweevelt volgens hem wel doet. Hij sluit zich er enerzijds wel bij aan dat de eigenaar of bewaker een schaderisico in het leven riep, maar anderzijds is volgens hem de aansprakelijkheid niet afhankelijk van dat schaderisico, maar wel van de loutere vereniging en het bewijs van de aansprakelijkheidsvoorwaarden.⁵⁸

Wat T. Vansweevelt bij L. Cornelis dan weer merkwaardig vindt, is dat hij de volgens hem logische stap niet zet naar een objectieve aansprakelijkheid.⁵⁹ Dat is wat B. Weyts wel doet. Ook volgens haar kan de aansprakelijkheidsregeling voor dieren worden omschreven als een materiële rechtsregel, die zijn grondslag vindt in de vereniging van de toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. Zij zet daarbij echter wel de volgende stap door te besluiten dat we met een objectieve aansprakelijkheid te maken hebben.⁶⁰

Ondanks de geschetste evolutie in de rechtsleer, blijft het Hof van Cassatie trouw aan het onweerlegbaar vermoeden van schuld als grondslag voor art. 1385 B.W.⁶¹ De lagere rechtspraak treedt meestal dit standpunt bij. Daarbij beklemtoont ze dan meestal wel dat bij het beoordelen van de

⁵⁴ H. BOCKEN, *l.c.*, 379.

⁵⁵ L. CORNELIS, *o.c.*, 619; zie ook H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, “Overzicht (1985-1993)”, *T.P.R.* 1995, 1352.

⁵⁶ L. CORNELIS, *o.c.*, 618.

⁵⁷ L. CORNELIS, *o.c.*, 619.

⁵⁸ L. CORNELIS, *o.c.*, 619

⁵⁹ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2195.

⁶⁰ B. WEYTS, *o.c.*, 278

⁶¹ Cass. 26 februari 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 853; Cass. 12 oktober 1984, *De Verz.* 1984, 765 ; Cass. 20 mei 1983, *Arr. Cass.* 1982-83, 1165.

aansprakelijkheid van de eigenaar of bewaarder geen rekening wordt gehouden met zijn gedrag.⁶²

3.1.3. Eigen zienswijze

Na dit alles gelezen te hebben, sluit ik mezelf aan bij de visie dat het niet erg logisch is een foutvermoeden te zien in art. 1385 B.W. terwijl de fout immers geen voorwaarde is om te besluiten tot aansprakelijkheid op basis van dat artikel. Een aansprakelijkheid van rechtswege, door het vervuld zijn van de toepassingsvoorwaarden is dan volgens mij de basis om uiteindelijk te besluiten tot een objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de eigenaar of bewaker van het dier als grondslag van art. 1385 B.W. De risicotheorie van T. Vansweevelt verschijnt dan als de reden waarom de wetgever een objectieve aansprakelijkheid heeft ingevoerd. Hij wou de vergoeding van de slachtoffers verzekeren en om dat efficiënt te maken moet het slachtoffer geen fout bewijzen. Dit lijkt mij een goede oplossing om in een maatschappij ongevallen met dieren aan te pakken. Als je de keuze maakt om voor een dier te zorgen, weet je dat er gevaren aan verbonden zijn omdat dieren toch altijd wat onvoorspelbaars hebben. Deze objectieve aansprakelijkheid is daarnaast ook niet gelijk aan een absolute aansprakelijkheid⁶³; er zijn namelijk grenzen aan de aansprakelijkheid voor dieren. De eigenaar of bewaker kan zijn aansprakelijkheid immers ontlopen door aan te tonen dat de schade ontstaan is door een vreemde oorzaak, wat ik in het volgende punt bespreek.

3.2. VREEMDE OORZAAK: FOUT VAN HET SLACHTOFFER

Na de bespreking van de grondslag, is het duidelijk geworden dat de fout van de eigenaar of bewaker van het dier niet relevant is om tot zijn aansprakelijkheid te besluiten. De keerzijde is dan ook dat hij door te bewijzen dat hij geen fout heeft begaan, niets zal bereiken.

De eigenaar of bewaarder van het dier moet dus een vreemde oorzaak aantonen om zich geheel of gedeeltelijk te bevrijden van zijn aansprakelijkheid.⁶⁴ Als er een vreemde oorzaak voorhanden is breekt die immers geheel of gedeeltelijk het causaal verband tussen de gedraging van het

⁶² Brussel 10 september 1998, *R.G.A.R.* 2000, nr. 13231; Gent 8 maart 1994, *R.W.* 1996-97, 93; Brussel 20 november 1991, *Verkeersrecht* 1992, 147; Luik 14 februari 1986, *J.L.M.B.* 1986, 217; Luik 17 oktober 1967, *Jur. Liège* 1967-68, 113; Rb. Brussel 2 juni 1994, *R.G.A.R.* 1995, nr. 12467; Rb. Kortrijk 22 februari 1979, *De Verz.* 1980, 779; Vred. Westerlo 19 januari 1996, *R.W.* 1997-98, 1053.

⁶³ B. DUBOISSON, "De la légèreté de la faute au poids du hasard. Réflexions sur l'évolution du droit de la responsabilité civile", *R.G.A.R.*, 2005, nr. 14009, nr. 18 e.v.

⁶⁴ Cass. 16 september 1988, *Arr. Cass.* 1988-89, 62; Brussel 20 november 1991, *V.K.J.* 1992, 147; Luik 22 december 1989, *R.G.A.R.* 1992, nr. 11.977; Luik 3 november 1988, *R.G.A.R.* 1992, nr. 12.008; Luik 14 februari 1986, *J.L.* 1986, 216; Luik 7 januari 1985, *J.L.M.B.* 1985, 121; B. WEYTS, *o.c.*, nr. 316; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-1993)", *T.P.R.* 1995, nr 98; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2189; H. BOCKEN, *l.c.*, 374 e.v.

dier en de schade die is ontstaan.⁶⁵ Het komt er immers op neer dat de schade door iets of iemand anders dan het dier is veroorzaakt.⁶⁶ Als vreemde oorzaak komen in aanmerking: toeval, overmacht, de fout van het slachtoffer of de daad van een derde.⁶⁷

Door de vreemde oorzaak kunnen zich twee zaken voordoen. Op de eerste plaats is het mogelijk dat de schade is ontstaan door zowel de daad van het dier als de vreemde oorzaak. Hier speelt dan de equivalentieeler waarbij de rechter geen keuze mag maken tussen de verschillende oorzaken.⁶⁸ Het gevolg is dat de uiteindelijke schadelast die op de bewaker van het dier rust, wordt verminderd.⁶⁹ Op de tweede plaats kan de vreemde oorzaak de enige oorzaak zijn. Daardoor is er geen oorzakelijk verband tussen het gedrag van het dier en de schade. De eigenaar of bewaker van het dier is dan niet aansprakelijk omdat één van de toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. ontbreekt.

In wat volgt zal ik enkel op de fout van het slachtoffer dieper ingaan.

3.2.1. De fout van het slachtoffer

Op de eerste plaats zal de rechter moeten nagaan of het slachtoffer een fout heeft begaan in de zin van art. 1382 B.W. Hiervoor is een overtreding nodig van de algemene zorgvuldigheidsnorm door een toerekeningsvatbaar slachtoffer.⁷⁰ Zoals M. Lambert stelt is het nemen van een risico niet noodzakelijk foutief. Bij de aanvaarding van het risico is tevens een overtreding van de algemene zorgvuldigheidsnorm vereist.⁷¹ Zo besliste het Hof van Beroep van Luik dat een dierenhandelaar geen fout had begaan door zich tussen koeien te begeven op een markt in Anderlecht om 1 ervan te betasten terwijl hij door een andere koe werd gestampt. Er zou niet vastgesteld zijn dat het slachtoffer het dier zou genaderd zijn zonder de nodige voorzichtigheid.⁷² Ik geef nog enkele gevallen van rechtspraak waarbij geen fout van het slachtoffer werd erkend:

- De postbode die zijn hand in een brievenbus steekt bij het ronddragen van de post en gekwetst wordt door een hond, begaat geen onvoorzichtigheid.⁷³
- De aanrijding 's avonds van een koe op de openbare weg door een bestuurder die tegen een normale snelheid reed.⁷⁴

⁶⁵ W. VAN GERVEN, *o.c.*, 281.

⁶⁶ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2198.

⁶⁷ Cass. 12 oktober 1984, *R.W.* 1984-85, 2278, noot; Cass. 20 mei 1983, *Pas.* 1983, 1061; Cass. 23 juni 1932, *Pas.* 1932, I, 200; Luik 7 januari 1985, *Jur. Liège*, 1985, 121; Gent 30 januari 1979, *De Verz.* 1979, 241, noot R.B.; Rb. Brussel 16 oktober 1975, *R.G.A.R.* 1977, 9728; W. VAN GERVEN *o.c.*, 281; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2198; H. VANDENBERGHE, *Aansprakelijkheid voor dieren, zaken en gebouwen*, 79.

⁶⁸ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2198;

⁶⁹ H. BOCKEN, *l.c.*, 375.

⁷⁰ B. WEYTS, *o.c.*, nr. 316.

⁷¹ M. LAMBERT, "La faute de la victime comme cause d'exonération de la responsabilité du fait des animaux", (noot onder Rb. Luik 10 april 1997), *De Verz.* 1998, 113.

⁷² Luik 7 januari 1985, *J.L.* 1985, 121.

⁷³ Antwerpen 5 maart 1997, *R.G.A.R.* 1999, nr. 13. 124.

- De vermelding “gevaarlijke hond” volstaat niet om de bewaarder te bevrijden.⁷⁵

Om te vergelijken geef ik ook enkele arresten waarin wel een fout van het slachtoffer werd bewezen:

- De persoon die ravot met een hond die hij niet kent en waarmee hij nog niet vertrouwd is geraakt.⁷⁶
- De motorrijder zonder helm die met een hond in aanrijding komt op de openbare weg en zich aan het hoofd verwondt doordat hij ten val komt.⁷⁷

De bewijslast van de fout van het slachtoffer rust op de eigenaar of bewaarder van het dier.⁷⁸ De fout moet wel daadwerkelijk kunnen worden bewezen. Het is onvoldoende dat de daad van het slachtoffer theoretisch mogelijk zou zijn en zuiver op denkbeeldige feiten rust.⁷⁹ Als de verklaringen van de partijen tegenstrijdig zijn, dan moet men de voorkeur geven aan die van de benadeelde.⁸⁰ Wat hiermee bedoeld wordt, is dat het niet aan het slachtoffer is om het bestaan van de feiten te bewijzen, waaruit de afwezigheid van zijn fout zou blijken.⁸¹

Als nu de fout van het slachtoffer wordt bewezen, moeten we het hoger vermelde onderscheid eveneens maken. In het eerste geval moeten conform de equivalentie-leer in de causaliteitsbeoordeling beide oorzaken, de daad van het dier en de onrechtmatige handeling van het slachtoffer die de gedraging van het dier heeft uitgelokt, worden opgenomen.⁸² Vroeger gold meestal het alles-of niets-principe: als het slachtoffer een eigen fout had begaan, moest hij zelf opdraaien voor de volledige schade.⁸³ Een verklaring hiervoor was dat het onmogelijk was het aandeel van een vermoede fout in de gehele aansprakelijkheid te berekenen. Je moest immers een vermoede en een bewezen fout met mekaar vergelijken of m.a.w. een objectieve aansprakelijkheid van de bewaarder met een foutaansprakelijkheid van het slachtoffer.⁸⁴ Onder andere De Page verkoos om die reden het alles-of-niets-principe. Het is pas in een latere fase dat door de rechtspraak en rechtsleer

⁷⁴ Luik 6 januari 1994, *Verkeersrecht* 1994, 287.

⁷⁵ Vred. Hasselt 7 januari 1998, *Limb. Rechtsl.* 1998, 196.

⁷⁶ Bergen 7 december 1937, *B.J.* 1 maart 1938, 152.

⁷⁷ Neufchâteau 13 oktober 1964, *Jur. Liège* 1964-65, 52.

⁷⁸ Cass. 16 september 1988, *Pas.* 1989, I, 54; *R.W.* 1989-90, 46; M. LAMBERT, *l.c.* 113 ; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, m.m.v. K. GEELEN en S. DECOSTER, “Overzicht (1979-1984)”, *T.P.R.* 1987, 1437.

⁷⁹ Luik 14 juni 1984, *Jur. Liège* 1984, 593.

⁸⁰ R. ULRIX, *l.c.*, 2319.

⁸¹ Gent 30 september 1980, *B.A.* 1980, 779.

⁸² H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, m.m.v. K. GEELEN en S. DECOSTER, “Overzicht (1979-1984)”, *T.P.R.*, 1987, nr. 100, 1435.

⁸³ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2199

⁸⁴ R.O. DALCQ, *Traité*, p. 227-228, nr. 2731.

werd aangenomen dat de aansprakelijkheid enkel moet worden verminderd.⁸⁵ Meestal wordt deze vermindering van aansprakelijkheid gesteund op billijkheidsoverwegingen.⁸⁶ Volgens de billijkheid is het niet toegelaten om de volledige schadelast op het slachtoffer te leggen als hij maar gedeeltelijk verantwoordelijk is voor de schade. De verdeling van de aansprakelijkheid tussen de bewaarder van het dier en het slachtoffer gebeurt meestal op basis van de zwaarte van de fouten van beide partijen.⁸⁷ Volgens T. Vansweevelt is dit geen goed criterium. Je moet dan immers een vermoede fout met een bewezen fout vergelijken. Tevens is de beoordeling van de rechter hierbij zeer subjectief waardoor de aansprakelijkheid op willekeurige wijze wordt verminderd.⁸⁸ De oplossing die hij voorstelt is dan ook om de aansprakelijkheid te verdelen bij gelijke delen.⁸⁹ Ik vermeld twee gevallen van rechtspraak waarin een toepassing is gemaakt van de verdeling bij helften:

- Een kind naderde een merrie met haar veulen zeer kort en werd door het paard gebeten. De rechtbank stelde het slachtoffer, dat een onzorgvuldigheid beging, en de bewaarder van de bijzonder agressieve merrie elk voor de helft aansprakelijk.⁹⁰
- Het slachtoffer dat een loslopend paard naderde en onnodig bewegingen maakte waardoor het paard schrok, heeft een grove onvoorzichtigheid begaan. Zijn handeling lag dus aan de oorsprong van de schade die het paard veroorzaakte, en daarom werd hij voor de helft aansprakelijk gesteld.⁹¹

Op de tweede plaats kan de vreemde oorzaak ook de enige oorzaak zijn. De fout van het slachtoffer is dan de enige oorzaak van de ontstane schade. Het is in principe enkel in dit geval dat de fout van het slachtoffer volledig bevrijdend werkt voor de eigenaar of bewaker van het dier.⁹² Zo is immers niet voldaan aan een toepassingsvoorwaarde van art. 1385 B.W. aangezien de daad van het dier geen causale rol heeft gespeeld.

In de rechtsleer is er een controverse ontstaan over de al dan niet volledige bevrijding van de bewaarder wanneer de daad van een dier wordt uitgelokt of medeveroorzaakt door de fout van het slachtoffer.⁹³ De rechtspraak houdt rekening met de fout van het slachtoffer die de daad van het dier heeft

⁸⁵ J.L. FAGNART, "Examen de la jurisprudence concernant la responsabilité civile (1968-1975)", *J.T.*, 1976, p. 58, nr. 25.

⁸⁶ R.O. DALCQ, *Traité*, II, p. 208, nr. 2672.

⁸⁷ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-1993)", *T.P.R.* 1995, 1355.

⁸⁸ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2203.

⁸⁹ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2204, nr. 23; J.L. FAGNART, "Examen de la jurisprudence concernant la responsabilité civile (1968-1975)", *J.T.*, 1976, 584.

⁹⁰ Luik 20 juni 1985, *J.L.M.B.* 1985, 557.

⁹¹ Luik 3 november 1988, *R.G.A.R.* 1992, nr. 12.008.

⁹² H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, "Overzicht (1985-1993)", *T.P.R.* 1995, 1354.

⁹³ L. CORNELIS, *o.c.*, nr.368; T. VANSWEEVELT, *l.c.*, nr. 25; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, m.m.v. K. GEELEN en S. DECOSTER, "Overzicht (1979-1984)", *T.P.R.*, 1987, nr. 100, 1435.

uitgelokt. De oorsprong van de causale tussenkomst van het dier wordt dus in aanmerking genomen.⁹⁴ Zoals hierboven uiteengezet zou volgens de equivalentietheorie met beide oorzaken rekening moeten worden gehouden. Wat de rechtspraak echter vaak doet, is de aansprakelijkheid van de bewaarder uitsluiten als de daad van het dier wordt uitgelokt door de fout van het slachtoffer.⁹⁵ Het Hof van Cassatie oordeelde vroeger bij herhaling dat de oorsprong van de aansprakelijkheidsfactor niet van belang is, wat ook gold voor de aansprakelijkheid voor dieren.⁹⁶ In latere rechtspraak is het Hof echter de feitenrechters gevolgd. In het arrest van 20 mei 1983 stelde het Hof uitdrukkelijk dat “de bewaarder niet aansprakelijk is wanneer de schadelijder zelf een fout heeft begaan, die de daad van het dier heeft veroorzaakt”.⁹⁷ Ondanks dat het arrest op grote kritiek stuitte van sommigen, bleef het Hof in een later arrest bij haar eerdere opvatting. Het is dat arrest dat ik in het volgende punt bespreek.

3.2.2. *Het slepende twijg-arrest*

In dit principearrest van 12 oktober 1984 stelde het Hof van Cassatie een criterium voorop om de aansprakelijkheid van de eigenaar of bewaarder volledig uit te sluiten. Tijdens een groepswandeling met paarden werd een ruiter getroffen door een hoefslag van een voor hem rijdend paard. Dat paard had reeds voordien met zijn achterpoten gestampt, omdat het duidelijk werd gehinderd door een twijg die in zijn staart stak. Het slachtoffer was dit dier te dicht genaderd. Als ervaren ruiter had hij bovendien moeten weten dat paarden uit een verschillende stal steeds op een afstand van elkaar moeten worden gehouden. De feitenrechters oordeelden vervolgens dat, hoewel de schade ontstond door de daad van het dier, de schade toch niet door het dier werd veroorzaakt. Het Hof van Cassatie nam deze contradictoire motivering over. Het stelde dat: “de bewaarder van het dier, bij gebrek aan oorzakelijk verband, niet aansprakelijk is, onder meer wanneer het dier niet abnormaal of onvoorzienbaar handelde en de schade werd veroorzaakt door een fout van het slachtoffer, waardoor elke mogelijke fout van de eigenaar of bewaarder als oorzaak van de schade wordt uitgeschakeld”.⁹⁸ Dat standpunt heeft het Hof later nog herhaaldelijk bevestigd.⁹⁹

Als de benadeelde dus een eigen fout heeft begaan, zal hij het abnormaal en onvoorzienbaar gedrag van het dier moeten aantonen als hij wil dat ook de

⁹⁴ L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 368.

⁹⁵ Brussel 20 november 1991, *V.K.J.* 1992, 147; Brussel 3 februari 1978, *R.G.A.R.* 1979, nr. 10078; Kh. Dinant 2 februari 1981, *Rev. Rég. Dr.* 1982, 121; Vred. Brussel 26 februari 1981, *T. Vred.* 1981, 197; M. MAHIEU, noot onder Rb. Nijvel 6 februari 1979, *J.T.* 1979, 254.

⁹⁶ B. WEYTS, “Objectieve aansprakelijkheid”, in *XXXIII Postuniversitaire cyclus Willy Delva: Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Gandaius, 2007, 22.

⁹⁷ Cass. 20 mei 1983, *Arr. Cass.* 1982-83, 1165; *pas.* 1983, I, 1061.

⁹⁸ Cass. 12 oktober 1984, *De Verz.* 1984, 769, *R.W.* 1984-85, 2278.

⁹⁹ Zie bv. Cass. 26 februari 1987, *R.G.A.R.* 1989, nr. 11450; Cass. 19 januari 1996, *Verkeersrecht* 1996, 230.

bewaker aansprakelijk wordt gesteld. Het slachtoffer zal daar niet snel in slagen. Hij heeft immers de gedraging van het dier uitgelokt, waardoor die gedraging nog moeilijk als abnormaal of onvoorzienbaar kan worden bestempeld.¹⁰⁰ Enkel als het dier dus op een onvoorspelbare wijze op het gedrag van het slachtoffer reageert, kan de aansprakelijkheid worden verdeeld.¹⁰¹

3.2.2.1. Het abnormaal en onvoorzienbaar gedrag

Het twijgarrest en in het bijzonder de begrippen ‘abnormaal en onvoorzienbaar gedrag’ hebben toch wel wat stof doen opwaaien. De vraag rees of het Hof van Cassatie een nieuw zelfstandig criterium heeft ingevoerd, of dat het criterium van het abnormaal en onvoorzienbaar gedrag enkel van belang is in samenloop met een fout van het slachtoffer. T. Vansweevelt vindt dat het als een algemeen en zelfstandig criterium moet worden gebruikt.¹⁰² Op die manier zou het Hof van Cassatie de kloof tussen art. 1385 en art. 1384, eerste lid, B.W. trachten te dichten.¹⁰³ Voor art. 1385 volstaat in principe de daad van het dier, terwijl bij de aansprakelijkheid voor zaken een gebrek van de zaak moet worden aangetoond. Zo zou het slachtoffer, naar analogie met art. 1384, eerste lid B.W., “het gebrek” van het dier, in dit geval het abnormaal en onvoorzienbaar gedrag, moeten bewijzen. Op die manier wordt volgens hem de equivalentie ook niet geschonden, omdat er simpelweg aan een vereiste tot aansprakelijkheid niet zou zijn voldaan.¹⁰⁴ Ook volgens L. Cornelis hebben we met een zelfstandig criterium te maken.¹⁰⁵ Volgens hem was het de bedoeling van het Hof om in twee gevallen tot afwezigheid van een causaal verband te kunnen besluiten. Op de eerste plaats als het dier niet abnormaal of onvoorzienbaar handelde, en daarnaast wanneer zijn tussenkomst, zelfs abnormaal of onvoorzienbaar, het gevolg is van een vreemde oorzaak. Volgens hem moet de besproken rechtspraak echter wel worden beschouwd als een “afwijking” van de equivalentietheorie.

B. Weyts veegt die zienswijze met vier argumenten van de baan.¹⁰⁶

Ten eerste zou het een verzwaring van de bewijslast van het slachtoffer inhouden. Het gevolg zou ongetwijfeld een verenging van het toepassingsgebied van art. 1385 B.W. zijn.

¹⁰⁰ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2207.

¹⁰¹ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT, “Overzicht (1985-1993)”, *T.P.R.* 1995, 1356.

¹⁰² T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2211.

¹⁰³ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2209-2210.

¹⁰⁴ T. VANSWEEVELT, *l.c.*, 2207.

¹⁰⁵ L. CORNELIS, *o.c.*, nr 366.

¹⁰⁶ B. WEYTS, *o.c.*, nr. 321, B. WEYTS, “De toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. en de bewaring van een ontsnapt of verdwaald dier”, (noot onder Vred. Wolvertem 13 februari 1997), *R.W.* 1998-99, 933, nr. 13.

Op de tweede plaats ontstaan er problemen bij de concrete invulling van het nieuwe criterium. Het gedrag van een dier kan vanuit 2 standpunten worden bekeken. Ofwel vanuit het standpunt van het slachtoffer, waarbij het gedrag van het dier zal worden getoetst aan het normaal zorgvuldige gedrag van een dier, in dezelfde omstandigheden geplaatst. Ofwel vanuit de verwachtingen van de bewaarder, waarbij de individuele kenmerken van het dier dan belangrijker zijn. Volgens L. Cornelis moeten we het criterium bepalen in functie van de verwachtingen die in het dier zijn gesteld door de bewaarder, het slachtoffer of van een normaal voorzichtig en redelijke mens.¹⁰⁷ Naar het gedrag van een normaal voorzichtig en redelijk dier verwijzen is volgens hem uit den boze. Het dier is niet toerekeningsvatbaar en kan ook geen keuze maken tussen wat al dan niet redelijk of voorzichtig handelen zou zijn.

Voorts heeft het Hof twee voorwaarden geponeerd die cumulatief vervuld moeten zijn opdat de bewaarder wordt geëxonereerd. Ze betwijfelt daardoor of het Hof van Cassatie wel een afzonderlijke voorwaarde wilde voorstellen.

Ten slotte is de invoering van een afzonderlijk criterium volgens haar beleidsmatig ook niet wenselijk. Het was net het doel van de wetgever om de eigenaar of bewaker van het dier zo veel mogelijk te laten instaan voor de schadegevallen door dieren, die immers risicofactoren zijn.

3.2.3. *Eigen zienswijze*

Volgens mezelf had het Hof van Cassatie bij zijn vroeger uitgangspunt moeten blijven, namelijk dat de oorsprong van de aansprakelijkheidsfactor altijd irrelevant is. Nu geldt dat enkel nog voor de aansprakelijkheid voor zaken en deels voor de aansprakelijkheid voor gebouwen. Voor dieren is het Hof een andere weg ingeslagen en sluit het zich aan bij de rechtspraak die de bewaarder bevrijdt als het slachtoffer de gedraging van het dier uitlokte. Het gevolg is dat de bevrijdingsmogelijkheden bij de dierenaansprakelijkheid veel ruimer zijn dan bij toepassing van de andere objectieve aansprakelijkheidsregels. Voor wat betreft de vraag of het Hof een nieuw, zelfstandig criterium heeft ingevoerd, lijkt het mij weinig waarschijnlijk dat het Hof de bewijslast van de slachtoffers wilde verzwaren. Als het een zelfstandig criterium is, dan zal het slachtoffer immers altijd moeten aantonen dat het dier abnormaal of onvoorzienbaar gedrag vertoonde. Daarom lijkt het mij beter om het criterium enkel aan te wenden in samenloop met een fout van het slachtoffer.

3.3. TUSSENBSLUIT

Hoewel art. 1385 B.W. op het eerste zicht een eenvoudig artikel lijkt, is er toch al veel inkt gevloeid over de grondslag ervan en de problematiek rond de fout van het slachtoffer. We hebben in België de dominante equivalentieleer, maar toch brengt ook het Hof van Cassatie hier wel eens nuanceringen op aan, zoals in het Slepense twijjarrest. Er moet op de eerste plaats gekeken worden dat de

¹⁰⁷ L. CORNELIS, *o.c.*, 597.

slachtoffers een ruime bescherming genieten, want zij kiezen er lang niet altijd voor om met een dier geconfronteerd te worden. Er lijkt nu een tendens te zijn die die bescherming aan het verminderen is, zeker als rechters het abnormaal en onvoorzienbaar gedrag van het dier als een zelfstandig criterium gaan gebruiken. Het is aan het Hof om hier duidelijkheid over te scheppen.

4. ART. 1385 B.W.: IMMUN VOOR VIRALE INFECTIES?

We weten nu al dat enkel de eigenaar of bewaker van een dier aansprakelijk kan zijn voor de schade die het dier heeft veroorzaakt. Daarbij rijzen er problemen in verband met bacteriën en virussen. Kunnen zij wel als dieren worden beschouwd en zo ja, kan iemand dan eigenaar zijn van deze wezentjes of er meesterschap over hebben?

Enkele toepassingen illustreren de relevantie van het probleem:

- Als een ziek persoon iemand anders besmet, is hij dan aansprakelijk voor 'zijn' microben?
- Wat als die microben zich bevinden op zaken die eigendom zijn van een persoon, bv. een zakdoek, en op die manier op iemand anders overgaan?
- Wie draagt de aansprakelijkheid bij het fenomeen 'de ziekenhuisbacterie'?

4.1. SOORTEN MICROBEN

Op de eerst plaats past het een onderscheid te maken tussen de verschillende soorten microben. Er bestaan plantaardige en dierlijke microben. 2 belangrijke groepen van microben zijn de bacteriën en virussen die onder andere ziektes kunnen veroorzaken. Zij kunnen zowel plantaardig als dierlijk zijn. Volgens B. Tilleman en L. Cornelis is art. 1385 enkel op dierlijke microben van toepassing en zouden plantaardige als zaken moeten worden beschouwd.¹⁰⁸ Daarvoor verwijzen zij naar de uiteenzetting hierover van J. Fagnart.¹⁰⁹ M. Debaene deelt deze visie dan weer niet. Hij stelt dat bacteriën behoren tot de ééncelligen en dat ze daardoor niet behoren tot het door ons gekende dierenrijk. Virussen zouden volgens hem in de biologie zelfs niet worden beschouwd als levende wezens. Voor hem is iedere toepassing van art. 1385 B.W. dan ook uitgesloten.¹¹⁰ In wat volgt zal ik verder bouwen op de stelling van B. Tilleman en L. Cornelis, die mij het meest logisch lijkt.

4.2. PLANTAARDIGE MICROBEN

¹⁰⁸ B. TILLEMANN, *o.c.*, 129; L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 362.

¹⁰⁹ J.-L. FAGNART, "La responsabilité du fait des microbes", *R.G.A.R.*, 1969, nr. 8302.

¹¹⁰ M. DEBAENE, "Kwalitatie aansprakelijkheid (zaken, dieren en gebouwen): een update" in H. COUSY en H. VANDENBERGHE (eds.), *Aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht, Themis*, Brugge, Die Keure, 2005, 93.

De plantaardige microben worden dus als zaken aanzien en als ze daarenboven een gebrek vertonen, kunnen ze onder het toepassingsgebied van art. 1384, 1^e lid vallen.¹¹¹ Om na te gaan of ze een gebrek vertonen moet worden uitgemaakt of het ziekteverwekkend karakter een normaal karakter is van de bacterie.¹¹² Als we dit, zoals we op het eerste zicht zouden denken, bevestigend beantwoorden, zal art. 1384, 1^e lid niet van toepassing zijn. Het is echter volgens J. Fagnart niet evident om het als een normale eigenschap te beschouwen. We moeten namelijk rekening houden in iedere concrete situatie met de staat van het milieu, de normale voorwaarden van hygiëne en de immunisatie van het welbepaalde milieu.¹¹³

4.3. DIERLIJKE MICROBEN

Bij de dierlijke bacteriën stelt zich de vraag niet of ze een gebrek vertonen. Er rijst echter wel het probleem wie eigenaar of bewaarder is van de dierlijke bacterie. Die problematiek wil ik vervolgens even nader bekijken.

4.3.1. Eigenaar of bewaarder

Om bewaarder van het dier te zijn moet je er gebruik van kunnen maken en leiding en toezicht op kunnen hebben. Op het eerste zicht lijkt het onmogelijk om volledig meesterschap te hebben over microben. Maar als we enkele andere gevallen bekijken, is het toch niet uitgesloten. Op de eerste plaats blijft de aansprakelijkheid van de eigenaar of bewaarder bestaan van een ontsnapt of verdwaald dier dat een ongeval veroorzaakt nadat het ontsnapt is.¹¹⁴ Die personen kunnen er echter geen gebruik meer van maken of controle op uitoefenen en hebben zodoende geen enkele feitelijk macht meer over het dier. Een tweede geval dat ik wil aanhalen is dat het ook mogelijk is om meesterschap te hebben over bijen, wat ook niet erg evident is. Ze moeten zich dan wel bevinden in bijenkorven bij een imker.¹¹⁵ Ten slotte is ook de bewaarder van een gebrekkige zaak aansprakelijk, ook al kende hij het gebrek niet. De onoverkomelijke onwetendheid omtrent het gebrek van de zaak neemt de aansprakelijkheid van de bewaarder van de zaak voor de schade die de zaak veroorzaakte niet weg.¹¹⁶ Hier zou je ook kunnen stellen dat hij er niet het volledige meesterschap over heeft.

¹¹¹ L. CORNELIS, *o.c.*, nr. 362.

¹¹² B. TILLEMANS, *o.c.*, 129; J.-L. FAGNART, *l.c.*, nr. 2 A.

¹¹³ J.-L. FAGNART, *l.c.*, nr. 2 A.

¹¹⁴ Voor een toepassing, zie Gent 11 april 1988, *T.B.B.R.* 1990, 146 met noot G. De Pauw, "Begrip 'bewaarder van een dier'"; Vred. Wolvertem 13 februari 1997, *R.W.* 1998-99, 928 met noot B. Weyts, "De toepassingsvoorwaarden van art. 1385 B.W. en de bewaring van een ontsnapt of verdwaald dier.

¹¹⁵ Gent 15 februari 1994, *R.W.* 1996-97, 887.

¹¹⁶ Cass. 14 mei 1999, *A.J.T.* 1999-2000, 792; Cass. 29 oktober 1987, *R.W.* 1988-89, 1365; Cass. 6 oktober 1961, *R.G.A.R.*, 1962, 6905; Luik 7 december 1993, *R.G.A.R.* 1995, nr. 12.455.

Het is dus volgens mij wel mogelijk om te argumenteren dat men ook van microben bewaarder kan zijn. Denk maar aan een laboratorium dat microben bewaart om onderzoeken op uit te voeren. Zij kunnen wel degelijk bepalen hoe ze de microben gebruiken en oefenen er controle op uit. Ook B. Tilleman stelt dat de juridische notie bewaring niet impliceert dat men ipso facto de volledige bevoegdheid heeft over de dieren voor wiens gedraging men instaat.¹¹⁷

Een volgende stap die we nu moeten zetten is kijken of ook gewone mensen als eigenaar of bewaarder van microben kunnen worden beschouwd. Een eigendomsrecht in hoofde van een persoon houdt in dat hij dat recht verworven heeft en daarvoor moet er een geldige wilsuiting zijn om de eigendom te willen verkrijgen. Ook als bewaarder moet je de wil hebben de microben te gebruiken en er controle op uit te oefenen. Daar schuilt nu net het probleem. Niemand zal immers eigenaar of bewaarder willen zijn van ziekteverwekkende microben op zijn lichaam. Zo zullen de meeste microben dus geen eigenaar of bewaarder hebben en kan er bijgevolg geen beroep worden gedaan op art. 1385 B.W. Enkel microben gehouden voor proeven in labo's of door gewone mensen met de bewuste wil om ze te onderzoeken kunnen een beroep op art. 1385 B.W. rechtvaardigen.

4.3.2. Zaken besmet met microben

Hoe zit het nu met zaken waarop microben zitten en die zo een besmetting zouden veroorzaken? Denk maar aan een zakdoek, kleren, een vork, lippenstift, water in een zwembad, medische instrumenten en besmet bloed.¹¹⁸ In feite vertonen deze zaken een gebrek, ze zijn immers besmet met microben wat normaal niet zo hoort te zijn. Zo kunnen deze zaken onder bepaalde omstandigheden aan derden wel degelijk schade berokkenen¹¹⁹ en in dit geval anderen ziek maken. De eigenaar of bewaarder van die gebrekkige zaken zal dan ook op basis van art. 1384, 1^c lid B.W. aansprakelijk kunnen worden gesteld.¹²⁰ Dit is ook de enige mogelijke oplossing die M. Debaene naar voren schuift in verband met bacteriën en virussen.¹²¹

Als we nu het geval van de ziekenhuisbacterie nemen lijkt dit ook een zeer plausible oplossing. Het is immers het gebouw en de zaken in het ziekenhuis die deze bacterie op zich dragen en daardoor een abnormaal kenmerk, een gebrek vertonen. Zo zouden dan de ziekenhuizen zelf op basis van art 1384, 1^c lid B.W. hiervoor aansprakelijk gesteld kunnen worden.

4.3.3. Tussenbesluit

¹¹⁷ B. TILLEMANN, *o.c.*, 129

¹¹⁸ J.-L. FAGNART, *l.c.*, nr. 6.

¹¹⁹ W. VAN GERVEN, *o.c.*, 275.

¹²⁰ B. TILLEMANN, *o.c.*, 129; J.-L. FAGNART, *l.c.*, nr. 6.

¹²¹ M. DEBAENE, *o.c.*, 93.

Buiten het geval van de laboratoria die microben in potjes en buisjes bewaren voor allerlei testen, zullen niet veel andere mensen dus eigenaar zijn van microben. Het is volgens mij in theorie wel mogelijk, maar niemand zal daar zijn geldige toestemming voor geven.

We maken meer kans met art. 1384, 1° lid B.W. om de virussen en bacteriën in het aansprakelijkheidsverhaal te betrekken. Ze horen nu eenmaal niet thuis op medische instrumenten of in een pas aangelegd zwembad waar al je vrienden plots een besmetting oplopen. Zo veroorzaken ze dus een gebrek.

5. SLOTWOORD

Zoals ik na deze verdieping in het aansprakelijkheidsrecht voor dieren heb gemerkt, kan er over veel zaken getwist worden in de rechtsleer. Maar het is vooral belangrijk dat het werkzaam blijft in de praktijk. De rechters moeten er op een efficiënte wijze mee aan het werk kunnen om zo tot billijke oplossingen te komen. En ook al worden er in de rechtsleer goede voorstellen gedaan, dan nog zal het Hof het laatste woord hebben. Als een rechter dus liever de eigenaar van het dier van zijn aansprakelijkheid verlost door hem te laten aantonen dat hij niet de minste fout heeft begaan, dan loopt hij het risico dat het Hof van Cassatie hem terugfluit.

Toch heb ik in dit werkje een poging gedaan om verschillende visies rond onder andere de grondslag, de fout van het slachtoffer met de daarmee gepaard gaande verdelingsproblematiek en het Slepense Twijgarrest bij mekaar te brengen.

De problematiek rond microben verdient volgens mij ook nog meer aandacht. Ze zullen altijd en overal aanwezig blijven, en de slachtoffers van bepaalde besmettingen mogen niet in de kou blijven staan. Met de opwarming van de aarde ontstaan er misschien allerlei nieuwe varianten van ziektes die een reiziger meebrengt uit een of ander tropisch oord. Maar los daarvan vond ik het vooral interessant eens de iets minder zichtbare dieren onder de loep te nemen dan honden en paarden.